

Jakten på evidens – hur påverkas socialsekreterares handlingsutrymme?

Av Robert Eriksson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

Aktuell termin vt 14

Handledare: Malinda Andersson

Abstract

Author: Robert Eriksson

Title: Hunting for evidence – how it impacts on the social workers discretion

Supervisor: Malinda Andersson

Assessor: Elizabeth Martinell Barfoed

My purpose with my study is to find out how an evidence-based social service effects the discretion of today social worker. The empirical material of my study consists of five semi-structured interviews with five social workers in the southern part of Sweden. I have analyzed the empirical material with Michael Lipsky theories of street-level bureaucracy and discretion. I have deepened Lipsky´s theory with the anthology *Discretion– challenges in social work* written by Johnsson , Laanemet & Svensson (2008). I found that social workers want their work to be evidence-based but they don´t have the time to read the latest research due to their workload. Most of their work was based on their professional experience and what kind of experience and wishes the service user´s had. The social services in Sweden has a goal to have an evidence-based practice and my study shows that more research is needed on how this objective can be achieved.

Keywords: Evidence-based social work, discretion, decision-making, street-level-bureaucrats, street level bureaucracy

Nyckelord: Evidensbaserat socialt arbete, handlingsutrymme, beslutsfattande, gräsrotsbyråkrater, gräsrotsbyråkrati

Förord

Jag vill tacka alla socialsekreterare som ställde upp med sin tid och delade med sig av sina erfarenheter under intervjuerna. Utan er hjälp skulle det inte varit möjligt att genomföra studien. Jag vill tacka Forsknings- och utvecklingsenheten som hjälpte mig med uppsatsen och hjälpte till med att ordna intervjupersoner. Slutligen vill jag också tacka min handledare Malinda Andersson för hennes konstruktiva rådgivning och hjälp i uppsatsarbetet.

Robert Eriksson

Lund, juni 2014

Innehållsförteckning

1. PROBLEMFÖRMULERING	6
1.1 SYFTE	7
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	7
2. TIDIGARE FORSKNING	7
2.1 SÖKSTRATEGIER	7
2.2 BAKGRUND TILL EBP	8
2.3 FÖRTYDLIGANDE AV EN EFFEKTIV INSATS	9
2.4 EBP	9
2.5 FÖRDELAR OCH NACKDELAR EBP	10
2.6 OLIKA PERSPEKTIV PÅ EBP	11
2.7 GRÄSROTSBYRÅKRATER	11
2.8 HANDLINGSUTRYMME	12
3. METOD	12
3.1 VAL AV METOD	12
3.2 METODENS FÖRTJÄNSTER OCH BEGRÄNSNINGAR	13
3.3 METODENS TILLFÖRLITLIGHET	14
3.4 URVAL	15
3.5 BEARBETNING AV MATERIALET	16
3.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
4. TEORI	18
4.1 GRÄSROTSBYRÅKRATER	19
4.2 HANDLINGSUTRYMME	19
4.3 SOCIALSEKRETERARENS KONTEXT	20
5. ANALYS	22
5.1 HUR BESKRIVER SOCIALSEKRETERARNA SITT HANDLINGSUTRYMME?	22
5.3 VAD TYCKER SOCIALSEKRETERARNA PÅVERKAR SITT HANDLINGSUTRYMME?	23
5.4. HUR ANVÄNDER SOCIALSEKRETERARNA SITT HANDLINGSUTRYMME?	25
5.5 HUR BESKRIVER SOCIALSEKRETERARNA SIN ROLL I ORGANISATIONEN?	27
5.6 HUR BESKRIVER SOCIALSEKRETERARNA BRUKAREN OCH DERAS BRUKARINFLYTANDE?	27
5.8 UPPFÖLJNING	29
5.9 VILKA DILEMMAN FINNER SOCIALSEKRETERARNA ATT FINNS MED ATT GÖRA SOCIALTJÄNSTEN EVIDENSBASERAD?	30
6. SLUTDISKUSSION	34
6.1 HUR BESKRIVER SOCIALSEKRETERARENS SITT HANDLINGSUTRYMME OCH HUR ANVÄNDER DE SIG AV DET I SITT DAGLIGA ARBETE?	35
6.2 HUR BESKRIVER SOCIALSEKRETERARNA BRUKARINFLYTANDE I RELATION TILL VALET AV INSATS?	35
6.3 VILKA DILEMMAN BESKRIVER SOCIALSEKRETERARNA KAN UPPSTÅ PÅ GRUND AV ATT DERAS INSATSER SKA VARA EVIDENSBASERADE?	36
7. FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	37
8. LITTERATURLISTA	38

BILAGA 1. INFORMATIONSBREV.....	40
BILAGA 2. INTERVJUGUIDE	41
BAKGRUND	41

1. Problemformulering

Enligt socialtjänstlagen (2001:453) ska alla insatser från socialtjänsten bygga på god kvalitet och personalen ska ha lämplig utbildning och erfarenhet. För att utröna vad som är av god kvalitet är en viktig byggsten att ta reda på vilka insatser som fungerar och ett verktyg som är aktuellt idag är en evidensbaserad praktik (fortsättningsvis EBP). ”Från Socialstyrelsen, SKL (Sveriges Kommuner och landsting), Socialdepartementet och från politiker av alla schetteringar hörs uppmaningen: Socialt arbete måste bli evidensbaserat!” (Bergmark, A, Bergmark, Å & Lundström 2011:98).

I början av 2000-talet tar debatten om att socialtjänsten i Sverige ska bli evidensbaserad fart på allvar och målet är att likt läkarkåren ska socialtjänsten bli evidensbaserad (Ibid.). Enligt McLuckie & Shlonsky (2008) är bakgrunden till en evidensbaserad praktik att professor David Sackett i början av 1990-talet började kritisera läkarkåren för att de inte underbyggde sitt utövande på bästa tillgängliga vetenskap. Genom hans arbete utvecklade nya riktlinjer som byggde på bästa tillgängliga vetenskap, läkarnas expertis och patienternas önskemål (Ibid.). Detta tog socialtjänsten till sig och började utveckla sin verksamhet genom att bästa tillgängliga kunskap, brukarens situation, erfarenhet och önskemål samt den professionelles expertis (socialstyrelsen.se). I SOU: 2008:38 (Statens offentliga utredningar) *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren* beskrivs att det är viktigt att socialtjänstens insatser ger avsedd effekt, är av god kvalitet men framförallt att de inte är skadliga för brukarna. Det är också viktigt att klienterna får kännedom om de insatserna som erbjuds och rapporten menar att kunskapsbasen var undermålig och målet är därför att ha en evidensbaserad praktik (Ibid.). Med EBP menas i rapporten en praktik som bygger på brukarnas erfarenheter, den professionelles expertis samt bäst tillgängliga vetenskapliga kunskap (Ibid.).

I detta myller av kunskapsutveckling och politiska målsättningar återfinns socialsekreterarna som arbetar med de människor som blir föremål för insatserna. Lipsky (2010) skriver i *Street-level bureaucracy – Dilemmas of the individual in public services* att socialarbetaren yrkesroll är att försöka matcha brukarens önskemål med organisationens knappa resurser. Eftersom socialsekreterare arbetar efter socialtjänstlagen som är en ramlag och därför behöver tolkas av socialsekreteraren och organisationen denna jobbar inom. Johnsson, Laanemet & Svensson (2008) menar i *Handlingsutrymme – utmaningar i socialt arbete* att detta skapar ett

handlingsutrymme för socialsekreteraren att själv utforma sitt arbete. Det eftersträvansvärda i EBP är att organisationens resurser används på ett effektivt sätt och att insatserna är av god kvalitet (SOU 2008:38). Hur påverkar det socialarbetarnas arbetssituation att kraven på socialt arbete ska vara evidensbaserat? Efter att ha läst tidigare forskning om EBP och den stora kunskapsutvecklingen som socialtjänsten ständigt genomgår vill jag ta reda på hur det påverkar socialarbetaren. Jag har ambitionen att fylla kunskapsluckan i hur det ökade kravet på EBP beskrivs av socialsekreteraren.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare i en stad i södra Sverige beskriver att deras arbete påverkas av att Socialtjänsten ska vara evidensbaserat samt hur de använder sitt handlingsutrymme och hur en EBP påverkar brukarinflytandet i valet av insats.

1.2 Frågeställningar

- 1.) Hur beskriver socialsekreterarens sitt handlingsutrymme och hur använder de sig av det i sitt dagliga arbete?
- 2.) Hur beskriver socialsekreterarna brukarinflytande i relation till valet av insats?
- 3.) Vilka dilemman kan uppstå på grund av att deras insatser ska vara evidensbaserade?

2. Tidigare forskning

Jag kommer att presentera den tidigare forskning som jag har funnit inom evidensbaserad praktik inom socialt arbete samt lyfta fram viktiga vetenskapliga artiklar och rapporter. Jag kommer också att avhandla handlingsutrymmet för att ge en kunskapsöversikt över hur det ser ut idag och se över vad som är skrivet om socialsekreterares situation. Min ambition är att den tidigare forskningen ska vara ett tillägg till de teorier som jag kommer att använda mig av för att analysera det empiriska materialet.

2.1 Sökstrategier

Jag har sökt efter vetenskapliga artiklar via LuBsearch, Google Scholar, socialstyrelsen hemsida samt google.se. Jag har sökt på orden evidensbaserad praktik, evidens*, handlingsutrymme, maneuver, discretion samt evidence-based. På LuBsearch har jag använt mig av artiklar som är peer reviewed och gjort avancerade sökningar genom att precisera årtalen från 2000 och framåt

samt att lägga till socialt arbete alternativt social work om sökningen är på engelska. Jag har valt att lägga årtalssökning vid 2000 på grund av att jag anser att mängden data blir oöverskådlig om den inte avgränsas.

2.2 Bakgrund till EBP

I SOU 2000:38 *Välfärd, vård och omsorg* framhåller de att det inom socialtjänsten inte finns någon motsvarighet till medicinens vetenskapliga och beprövade erfarenhetsbaserade praktik och att det finns en stor brist i kontrollerade studier inom socialtjänsten som visar vilka effekter insatserna inom socialtjänsten har för brukarna.

Socialstyrelsen (2004) fick i uppdrag av regeringen att undersöka hur socialtjänsten skulle kunna gå tillväga för att bli evidensbaserad och ett av huvuduppdragen var undersöka hur insatserna kom brukarna till gagn. Rapporten *För en kunskapsbaserad socialtjänst* redovisar resultat från 2001-2003 och framhåller vikten av ett tätare samarbete med forskare och universitet för att tillsammans kunna arbeta för brukarna ska få en så bra hjälp och vård som möjligt (Ibid.).

I SOU 2008:38 *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren* hävdas att för att kunna ha en god kvalitet i socialtjänsten behöver professionella och brukare känna till vilken effekt insatserna har. Kunskapen om dagens insatser påstås vara underutvecklade. SOU 2008:38 hävdar att det redan på 1970-talet efterfrågades kunskap om socialtjänstens resultat (Ibid.). Vidare tar SOU 2008:38 upp att en viktig del i EBP är att de professionella får möjlighet att studera in ny forskning på sitt område och rapporten hänvisar till andra studier som visar att socialarbetare i liten utsträckning tar del av ny forskning eller har tid till detta (Ibid.). Detta var startskottet som gjorde att Sveriges kommuner och landsting (SKL) och staten tillsammans skulle utveckla en plattform för att främja en evidensbaserad socialtjänst (Regeringen.se). Socialstyrelsen (2010) gav ut handboken *God kvalitet i socialtjänsten: om ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS* där de tar upp vikten att uppnå socialtjänstlagens (2001:453) mål att kommunernas socialtjänst ska vara av god kvalitet. En viktig grund till att handboken gavs ut var att koppla ihop brukarperspektivet och ledningsperspektivet där brukaren förväntar sig stöd och hjälp av god kvalitet (Ibid.). Tre punkter i handboken är relevanta för min uppsats. Det första är att brukarna ska vara delaktiga i utvecklingen av tjänsternas kvalitet. Det andra är att personalen ges förutsättningar att utveckla

och säkra kvaliteten i det dagliga arbetet. Det tredje är att arbetet dokumenteras och följs upp (Ibid.).

Regeringen kom 2011 överens att Sveriges kommuner och landsting skall samarbeta i ett projekt som heter "Kunskap till praktik" där ett av huvudsyftena är att bygga upp ett nationellt stöd och utveckla en evidensbaserad praktik tillsammans på områdena äldrevård, barn- och ungdomsvård samt missbruks- och beroendevården (kunskaftillpraktik.skl.se). De menar att behövs mer uppföljning av insatserna som brukarna får. Vidare menar regeringen att det behövs systematiskt uppföljning och utvärdering av insatser inom missbruksvården för att ny kunskap ska kunna bildas för att brukaren ska få rätt insats utan onödigt lidande (ibid.).

2.3 Förtydligande av en effektiv insats

Bergmark, A, Bergmark, Å & Lundström (2011) *Evidensbaserat socialt arbete – teori, kritik, praktik* diskuterar författarna om insatsernas effekt och menar att för att en insats ska få bli kallad effektiv måste den vara byggd på vetenskapligt stöd som har utvärderats i två olika oberoende studier med hög tillförlitlighet som har visat sig att interventionen är överlägsen ordinarie insats.

2.4 EBP

EBP är på stark frammarsch inom socialtjänsten och har idag fått stor betydelse sedan det introducerades inom medicinen och där målet är att insatsernas ger förväntade resultat. I begreppet ingår klientens erfarenheter och önskemål, den professionellas erfarenheter samt ny forskning (Johnsson et al 2008). Vidare beskriver Johnsson et al (2008) att en evidensbaserad praktik först är möjlig då det går att beskriva den kunskap som framställs av det arbete man gör och att den är överföringsbar till andra personer samt att det går att systematisera den så att den kan användas till utvärdering av verksamheten. När kunskapen har tagit form sätter den också en ram för det praktiska arbetet då syftet är att få fram bästa sättet att handla. En viktig del i detta menar Johnsson et al (2008) är att det är forskningen som styr arbetet och hur arbetet ska dokumenteras. Detta medför att handlingsutrymmet begränsas och målet med en evidensbaserad praktik blir att minska de professionellas personliga brister i kompetensen så att brukaren som blir föremål för en insats ska få samma insats oavsett vilken socialarbetare den går till (Ibid.).

I och med att ny kunskap bildas menar Johnsson et al (2008) att handlingsutrymmet också kan vidgas om socialarbetaren får en stabil kunskapsbas att stå på då en svag kunskapsbas kan

innebär en stor risk för socialarbetaren att falla in i ett rutinmässigt arbete där det är svårt att styra sitt arbete och organisationen istället styr.

Johnsson et al (2008) menar att socialt arbete präglas av osäkerhet och därför i behov av ny kunskap för att möta denna osäkerhet samt att ny forskning kan ge stöd till socialarbetarens handlingar och öka förståelsen för sammanhanget där handlingarna utförs. Att inhämta kunskap om brukarens situation, roll och position i det sociala arbetet kan vida perspektivet att förstå processen för att hjälpa på bästa sätt genom sin profession och yrkesroll.

2.5 fördelar och nackdelar EBP

Payne (2005) visar i *Modern social work theory* tabellen 3.4 fördelar och nackdelar med en EBP baserad arbetsmodell. Jag har tagit ut dem argument som passar uppsatsens syfte och frågeställningar.

Argument mot EBP	Argument för EBP
EBP är baserad på att ett beteende är planerat i en organiserad miljö, vilket livet inte är.	Att EBP skulle på ett systematiskt sätt förstå en komplex situation även om den inte har alla svar.
Genom att separera ”fakta” och ”värderingar”, så underminerar EBP professionellt omdöme och handlingsutrymme.	Professionellt omdöme borde vara baserat på evidens och inte på värderingar.
EBP begränsar socialt arbete genom kravet att tänka linjärt och rationellt vilket är kopplade till verksamhetsmål, kostnadseffektivitet och inskränker flexibiliteten.	Service management ska utveckla och följa vad som är bevisats vara effektivt.
EBP motverkar innovativt tänkande.	Innovationer bör vara baserade i evidens och inte på erfarenhet.
Brukarens behov blir förbisedda om det inte finns forskning om deras problem.	Frånvaro av relevant forskning ska tas upp med klienten så att de förstår vilka insatser de kan välja.
EBP skadar den terapeutiska relationen, förbiser artistiska och spirituella frågor genom att fokusera på att socialarbetare är rationella.	Rationellt tänkande och kritisk utvärdering av forskningsresultat är att föredra framför åsikter eller socialarbetarens preferenser; artistiska och spirituella frågor bör vara brukarens och inte socialarbetarens.
Randomiserade kontrollerade studier (RCT) är den favoriserade metoden men den är opassande för mycket av det sociala arbetets praktik.	RCT är en robust metod och andra utvärderingsmetoder är nödvändiga i andra syften (men socialt arbete anser oftast att andra metoder inte är robusta nog).

Payne (2005) försöker visa upp motstridigheterna i EBP och hur man kan reflektera både för de fördelar som en EBP medför som nackdelarna. I ovanstående tabell ser vi att argumenten mot EBP är att den inskränker socialarbetarens handlingsutrymme genom att framhäva att fakta är bättre än värderingar, manualbaserade metoder, rationellt tänkande istället för den terapeutiska relationen.

2.6 Olika perspektiv på EBP

Herz & Johnsson (2011) skriver i sin artikel *Critical Social Work – Considerations and Suggestions* att kraven på en evidens och utvärdering gör att socialt arbete går mot att innehålla allt mer psykologiska mätinstrument och metoder. Herz & Johansson (2011) menar att i socialt arbete finns det flera olika teorier som ofta motsäger varandra och förutom motstridiga teorier måste socialarbetare träna på att väga in lagar, organisationen, sociala-, kulturella- och psykologiska faktorer i varje enskilt fall. Herz & Johansson (2011) diskuterar att socialt arbete länge har varit individanpassat och att det ägnas för lite tid åt hur de strukturella skillnader påverkar individen.

Gambrill (2011) skriver i sin artikel *Evidence-based practice and the ethics of discretion* att forskare och författare som skrivit om EBP frångått dess grundfilosofi och använt sitt handlingsutrymme som forskare och författare att ge missledande information om att EBP inte är kompatibel med socialt arbete. Gambrill (2011) menar att EBP bjuder in brukaren att bli en informerad medskapare till att välja sina egna insatser samtidigt som professionella behöver verktyg för att använda resurserna på bästa sätt men även på ett etiskt sätt. Att det glöms bort att EBP var utvecklat för att hjälpa socialarbetare att hantera den osäkerhet som finns inbyggt i socialt arbete (Ibid.).

2.7 Gräsrotsbyråkrater

Evans (2011) kritiserar Lipskys teori om gatubyråkrater och det inte tar upp tillräckligt om professionalism, relationen mellan cheferna och socialarbetarna samt hur handlingsutrymmet ser ut i gatubyråkraters verksamheter. Evans (2011) menar att Lipsky inte problematiserar att de professionellas status påverkar hur de kan använda sig av sitt handlingsutrymme och att begreppet gatubyråkrater ger sken av en allt för homogen grupp. Evans (2011) menar att teorin om gatubyråkrater är ett bra verktyg för att utforska vissa delar handlingsutrymmet men att det inte tar behandlar hur professionalism påverkar verksamheten och handlingsutrymmet.

2.8 Handlingsutrymme

Evan och Harris (2004) för i artikeln ett *Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion* resonemang om handlingsutrymme fortfarande existerar eller om det blivit mer inskränkt än tidigare. De menar att handlingsutrymme ofta ses som något som finns eller inte finns och att försöken att kontrollera socialarbetaren paradoxalt nog lett till ett ökat handlingsutrymme samt att socialarbetare idag har större makt inom professionen än vad den tidigare har haft (Ibid.). I artikeln utgår författarna från Lipsky's begrepp gräsrotsbyråkrater och fördjupar sig i hur handlingsutrymmet påverkar socialarbetares arbetssituation att professionella skapar sitt handlingsutrymme i den verksamhet de arbetar och på så sätt skapar sig en autonom yrkesroll (Ibid.). Vidare menar Evan och Harris (2004) att socialt arbete återfinns i två positioner där ena parten är chefernas önsningar att säkerställa och kontrollera socialarbetarna arbete. Den andra parten är socialsekreterarnas som gör motstånd mot kontrollen från cheferna och aktivt arbetar för utöka sitt handlingsutrymme (Ibid.).

3. Metod

3.1 Val av metod

Jag har valt att använda kvalitativ metod i uppsatsen då syftet med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare beskriver att de påverkas av kravet på EBP, hur de beskriver att de använder sitt handlingsutrymme och hur beskriver de brukarinflytandets roll i valet av insats. Bryman (2011) beskriver i *Samhällsvetenskapliga metoder* att kvalitativ forskning är tolkande och skapar teorier utifrån det som kommer fram av forskningen, tyngdpunkten ligger mer på ord än på data.

Jag kommer att använda mig av semistrukturerade intervjuer med olika teman som grund. Bryman (2011) menar att denna metod lämpar sig väl för att få fram vad intervjupersonerna anser är viktigt då metoden lämnar utrymme för intervjupersonerna att med egna ord att förklara den verklighet de verkar i. Jag kommer att utgå från teman där socialsekreterarna ska kunna uttrycka sig fritt för att ge en så fyllig bild som möjligt av sina erfarenheter och hur de upplever sitt arbete och socialtjänstens insatser. Jag har utformat en intervjuguide som du finner under bilaga 2. Bryman (2011) menar att semistrukturerade intervjuer har forskaren teman som den har utformat i en intervjuguide där den som intervjuas ges stor frihet att svara fritt, frågorna kan komma i en annan ordning än den nedskrivna och på detta sätt göra intervjun så flexibel som

möjligt. Intervjuguiden hjälper forskaren att inte glömma bort frågor som är relevanta för att studien ska kunna analyseras (Ibid.).

May (2011) skriver i *Samhällsvetenskaplig forskning* att intervjuer ger rik insikt i människors liv, att det frambringar deras upplevelser och åsikter, hur deras känslor påverkar arbetet och på vilket sätt de beskriver sina värderingar, ambitioner och attityder. Genom att fånga socialsekreterarnas berättelser av hur de beskriver sina praktiska erfarenheter, hur de resonerar kring handlingsutrymme och evidensbaserade praktik hoppas jag kunna ge läsaren ökad förståelse för den kontext och det sammanhang som socialsekreterarna verkar i. Jag vill förtydliga att jag i studien intresserar mig av vad de har att säga utifrån sin professionella roll som socialsekreterare och inte som privatpersoner.

I framställandet av intervjuguidens frågor utgick jag från Lipsky's (2010) teori om gräsrotsbyråkrater och handlingsutrymme samt Johnsson, Laanemet och Svensson's (2008) fördjupande bok om handlingsutrymme. Jag har applicerat detta på det empiriska materialet något som Bryman (2011) refererar till som deduktivt förhållningssätt då jag låtit teorierna ha stort inflytandet i valet av frågor till intervjuerna samt under intervjuerna.

3.2 Metodens förtjänster och begränsningar

Metodens förtjänster ligger i att socialsekreteraren får tid att fördjupa sina tankar kring sitt arbete och arbetsmetoder genom att ha öppna teman om handlingsutrymme, organisation och evidensbaserad praktik samt att intervjuguiden tillåter flexibilitet. Min förhoppning med den valda metoden är att ta reda på vad socialsekreterarna själva tycker om EBP, vad de anser om de insatser som socialtjänsten erbjuder, att lyfta fram deras egna ord om deras handlingsutrymme samt hur de beskriver brukarinflytande. May (2011) menar att en forskare som gör semistrukturerade intervjuer med teman ger större möjligheter till jämförelse än om intervjun vore standardiserad då människor har lättare att beskriva med egna ord än att svara på förutbestämda frågor.

I kvalitativa studier är tyngdpunkten på orden som sägs och inte på mängden insamlad data (Ibid.). Genom att fånga upp och analysera socialsekreterarnas egna tankar och åsikter ger den kvalitativa metoden en tyngd för uppsatsens syfte. Min fokus ligger på det som sägs och det som

kommer att uttryckas vid intervjutillfällena och försöka hitta likheter och diskrepans mellan olika socialsekreterares upplevelser av det evidensbaserade arbetet.

Ett deduktivt förhållningssätt där teorierna styr riktningen i intervjuerna är både en förtjänst och en begränsning. Förtjänsten är att det förenklar mitt arbete då jag vet vad jag kommer att använda för teorier för att analysera det empiriska materialet med. Begränsningen är att jag på förhand bestämt mig vad jag vill leta efter och viktig information kan gå förlorad då jag är fokuserad på att undersöka handlingsutrymme och evidensbaserad praktik.

3.3 Metodens tillförlitlighet

Jönsson (2010) skriver i *Sociala problem som perspektiv - En ansats för forskning och socialt arbete* att validitet handlar hururvida forskaren mäter det som det avser att mätas medan reliabilitet handlar om hur precisa mätmetoderna som man används är. Begreppen reliabilitet och validitet kritiseras av många forskare inom kvalitativ forskning som anser att dessa begrepp hör hemma inom kvantitativ forskning (Ibid.). Forskare menar att det är tveksamt att begreppen validitet och reliabilitet ska höra hemma i kvalitativa studier då dessa begrepp handlar om att komma fram till en enda sann bild av verkligheten vilket forskarna menar är orimligt (Bryman 2011). Bryman (2011) skriver vidare att det är svårt att replikera en kvalitativ studie då forskaren har en sådan unik social roll och det sociala sammanhanget är föränderligt och detta påverkar den externa reliabiliteten.

Bryman (2011) menar att replikerbarhet och generaliserbarhet inte är ett mål för kvalitativ forskning och det är svårt att replikera en kvalitativ studie då forskningsprocessen kan vara oklar, det är svårt att se vad forskaren har gjort eller hur forskaren har kommit fram till de slutsatser den har gjort något som tyder på bristande transparens. Bryman (2011) menar att kvalitativ forskning kritiseras för att vara för subjektiv och att det är svårt att veta hur forskaren valt sitt ämne då forskaren i efterhand preciserar sina frågeställningar. Att resultaten bygger på vad forskaren finner är intressant och detta gör det svårt att göra om studien i efterhand och i en kvalitativ undersökning är forskaren sitt bästa verktyg för det är forskaren som riktar in sig på sina intresseområden (Ibid.).

Det är även svårt att generalisera resultaten då resultatet är bundet till en särskild kontext och kan inte överföras till andra sammanhang (Ibid.). Generaliserbarheten är också svår då urvalet

inte är representativt för en population (Ibid.). Då jag har valt att undersöka mina frågeställningar via en kvalitativ metod är jag inte ute efter att få en studie som ska vara generaliserbar utan en studie som belyser socialsekreterarnas arbetssituation utifrån deras egna tankar och ord.

3.4 Urval

I början av uppsatsarbetet fick jag tips att en stad södra Sverige lägger ut uppsatsfrågor på sin hemsida om aktuella frågeställningar och problem som fältet brottas med. Jag tog kontakt med de ansvariga på stadens Forsknings- och utvecklingsenhet och berättade att jag var intresserad av att undersöka de frivilliga insatserna inom socialtjänstens missbruksvård. På forskningsenheten berättar de ansvariga att det finns bristande kunskap om hur det går för brukarna som fått behandling och att det i dagsläget inte finns någon genomgripande arbetsmoment som innefattar uppföljning och utvärdering implementerat i socialsekreterarnas arbetsuppgifter. Detta innebär problem då socialtjänsten strävar efter att bli evidensbaserad. Forskningsenheten har idag inte utarbetat någon enhetlig arbetsmetod för att följa upp insatserna.

Genom min kontakt på den aktuella enheten har jag fått tillgång till de socialsekreterare som jag har intervjuat. Bryman (2011) refererar till personer som har tillgång till ett specifikt område som grindvakter på grund av att de är nyckeln till att få tillgång till det forskaren vill undersöka. Den första kontakten med respondenterna gjorde forskningsenheten som kontaktade enhetscheferna inom respektive stadsdelsområde. Jag fick tillgång till socialsekreterarnas mejladresser eftersom vid första utskicket inte fick något svar. Jag gjorde ytterligare två uppföljande utskick samt att forskningsenheten skickade ett påminnelse mejl innan jag tillslut fick tag i sammanlagt 5 respondenter som i sin tur representerade 4 av 5 olika stadsdelsområden.

Jag hade ingen möjlighet att påverka vilka tjänstemän jag intervjuade och det fanns en möjlighet att enhetscheferna vände sig till de kollegor som de ansåg var lämpligast att svara på mina frågor. Bryman (2011) skriver att forskaren kan använda ett så kallat bekvämlighetsurval då forskaren får en chans att samla in data från intervjupersoner som annars inte skulle varit möjligt att få tillgång till. Jag anser att möjligheten att träffa socialsekreterare från de olika stadsdelar i kommunen kan bidra till att skapa mångfald i analysen av intervjuerna då respondenterna befinner sig i olika organisationskulturer. De flesta som sysslar med kvalitativa intervjuer har någon form av målinriktat urval och Bryman (2011) menar att forskaren som gör studien väljer personer som är relevanta för de problemformuleringar som forskaren har.

Respondenterna arbetar som handläggare på socialtjänsten inom missbruksvården. Deras arbetslivserfarenhet som handläggare inom missbruksvården varierade från ett halv år till tio år. De flesta har andra erfarenheter från socialt arbete men flera har arbetslivserfarenhet av andra områden inom socialt arbete. Bland respondenterna återfinns en person som har vidareutbildat sig på masternivå i socialt arbete. Jag har intervjuat både kvinnor och män i åldrarna 30 till 60 år och kommer referera i texten till det könsneutrala ordet hen. Jag kommer även använda detta när det framgår i flytande text chefens och brukarens kön då jag anser detta är oväsentligt för studien. Detta för att jag inte är ute efter att undersöka om det finns skillnad i kvinnors och mäns arbete i socialt arbete.

Jag har valt att anonymisera staden där respondenterna är verksamma samt respondenternas kön på grund av att konfidentialitetskravet ska uppfyllas och att socialsekreterarna inte ska få några repressalier för sina yttranden. I intervjuerna använder respondenterna olika benämningar på brukare till exempel klient, patient eller medborgare. Jag har ändrat detta till att endast använda ordet brukare och detta för att inte skapa missförstånd hos läsaren.

Jag kommer att hänvisa mina respondenter till Socialsekreterare 1, Socialsekreterare 2, Socialsekreterare 3, Socialsekreterare 4 samt Socialsekreterare 5.

3.5 Bearbetning av materialet

Jag kommer att spela in intervjuerna för att kunna transkribera dem. Bryman (2011) menar att det är en fördel att spela in materialet för att kunna återge exakt vad som har sagt vilket ger en större detaljrikedom åt det empiriska materialet vilket nästan är ett måste inom kvalitativa studier (Ibid.). Detta möjliggör att jag kommer att kunna koda intervjuerna i efterhand och på så sätt kunna få en utförlig analys av materialet. Jönsson (2010) menar att koda är lika som att analysera texterna där forskaren kan gå ner i detaljnivå för att hitta ett sammanhang i det empiriska underlaget och detta är ett måste för att göra materialet intressant. Jönsson (2010) beskriver olika sätt forskaren kan koda på till exempel genom att använda sig av bokstavsmarkering i marginalen, färgkoda, att forskaren klipper ut särskilda stycken ur det empiriska materialet och skapar ett nytt dokument med särskilda teman.

Denna kodning kan ske på flera olika nivåer och det är viktigt att tänka på i analysdelen att se vilken nivå de olika frågorna ligger på. Om de är inom sfären av makro, meso eller mikro och kodningen möjliggör också att fler nivåer kan vara integrerade i varandra (Ibid.).

Jag kommer att rikta in mig socialsekreterarnas upplevelser av hur deras arbetssituation och handlingsutrymme påverkas av att arbeta ska vara evidensbaserat. Detta ligger på en mikronivå men samtidigt befinner sig socialsekreterarna på en mesonivå då de ingår i en organisation och ett lokalt sammanhang. Socialsekreterarna befinner sig också på en makronivå då de jobbar inom socialtjänsten som är styrd av politiska mål och statliga resurser. Jönsson (2010) menar att det beror på vad forskaren ska studera för problem och vad som orsakar detta problem, om orsakerna återfinns på micro-, meso- eller makronivå. Jag tänker fokusera på socialsekreterarna tankar och åsikter vilket återfinns på en micronivå men som det kommer att framgå i analysen så hänger alla delar ihop och är avhängigt ett helhetsperspektiv.

Jag kommer att tolka texten utifrån teorin om handlingsutrymme och gräsrotsbyråkrater. Jag förtydligar vad de olika begreppen innebär i teoriavsnittet. När jag tolkar texten strävar jag efter att kunna göra jämförelser mellan olika respondenters intervjuer och knyta ihop intressanta sammanhang och fokusera på diskrepansen mellan olika socialsekreterarnas sätt att se på EBP, hur det påverkar handlingsutrymme, hur socialsekreterarna använder sitt handlingsutrymme samt hur de anser att dagens EBP påverkar valet av insats.

Jag kommer att välja ut citat i analysen som jag tycker belyser socialsekreterarnas situation på ett adekvat sätt och som problematiserar det sociala arbetes komplexitet. Jag kommer att redigera citaten från talspråk till skriftspråk i syfte att de ska vara enklare att förstå och ta in för läsaren. När det står skrivet (...) i respondenternas citat utesluts några ord och om det står (---) utesluts flera meningar, detta för att göra citaten mer läsarvänliga.

3.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2002) menar att det finns fyra huvudkrav för att bedriva en etisk forskning och dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, individskyddskravet och slutligen nyttjandekravet. I enlighet med Vetenskapsrådets krav på en etisk försvarbar forskning kommer jag tydligt informera socialsekreterarna att deltagandet är frivilligt, att respondenterna förblir anonyma, om uppsatsens syfte och upplägg, samt vart och när den kommer att publiceras.

De kommer innan intervjun informeras om all väsentlig information innan de tackar ja till intervjun så att de vet förutsättningar för intervjun. Som tidigare nämnt kommer respondenterna anonymiseras då jag anser att detta är viktigt för att socialsekreterarna ska känna sig bekväma att prata om sin arbetssituation utan att tänka på eventuella repressalier om de skulle yttra sig negativt om verksamheten de arbetar på. Det är endast jag som kommer att ha tillgång till transkriberingen samt de ljudfilerna jag spelat in. Efter jag är klar med min analys av det empiriska materialet kommer dessa att förvaras på ett säkert ställe där endast jag kommer att ha tillgång till dem. Detta för att garantera att konfidentialitetskravet och nyttjandekravet uppfylls att informationen endast används i forskningssyfte och att ingen annan än mig får tillgång till materialet. Vetenskapsrådet (2002) menar att alla uppgifter om de som deltar i en studie ska ges största möjliga konfidentialitet och det insamlade materialet ska förvaras så att obehöriga inte kan komma åt dem (Ibid: 12).

4. Teori

Jag kommer att utgå från Lipsky's (2010) teori om gatubyråkrater i Street-level bureaucracy som kom gavs ut för första gången 1980 och som beskriver rollen som socialarbetare inom en myndighet och vad som händer med mötet med medborgaren. Johnsson et al (2008) problematiserar Lipsky's (2010) teori om handlingsutrymme och författarna tar upp hur socialarbetaren använder sitt handlingsutrymme i sin roll som gatubyråkrat. Genom att använda mig av Lipsky's (2010) begrepp om gatubyråkrater och handlingsutrymme samt Johnsson et al (2008) fördjupande resonemang kring handlingsutrymme kommer jag att analysera det empiriska materialet för att se hur socialsekreterarna beskriver sin yrkesroll, hur de använder sitt handlingsutrymme och hur en evidensbaserad socialtjänst påverkar deras arbete. Johnsson et al (2008) utgår i många resonemang kring begreppet gatubyråkrater och dess betydelse i förståelse för handlingsutrymme. Detta gör dessa två böcker relevant att använda för att analysera texten då det fördjupar förståelsen om vad som påverkar socialsekreterarna jag har intervjuat. Jag vill med teorivalet problematisera socialarbetarens arbetssituation då de arbetar inom en människobehandlande verksamhet som ska se till brukarens önskemål men också se till organisationens knappa resurser och hur de anser att EBP påverkar valet av insats. Genom att använda teorier om gatubyråkrater och handlingsutrymme kan jag tolka hur socialsekreterarna beskriver sin roll i en organisation där de möter brukaren ansikte mot ansikte. Samtidigt är

handlingsutrymme en central del i socialt arbete då socialtjänstlagen är en lagtext som socialarbetaren tolkar i sitt yrkesutövande.

4.1 Gräsrotsbyråkrater

Lipskys begrepp ´street-level bureaucrats´ blir i Johnsson et al (2008) översättning till svenska i stil med gräsrotsbyråkrater, frontlinjebyråkrat eller gatubyråkrat. Jag kommer att använda mig av begreppet gräsrotsbyråkrat då jag tycker att det väl illustrerar socialarbetaren position inom en organisation samtidigt som det belyser idén om socialarbetarens handlingsutrymme att arbeta för förändring i en organisation nedifrån och upp. Lipsky (2010) menar att en gatubyråkrat i en organisation verkar för ´bottom-up´ och det syftar till att gräsrotsbyråkraten arbetar längst ned i kedjan och det är de som möter brukarna vilket bidrar till att arbete för förändring nedifrån i organisationen.

Lipskys (2010) begrepp gatubyråkrater utgör en centralroll då gatubyråkraterna möter brukarna ansikte mot ansikte. Han menar att socialarbetarna tillhandahåller tjänster men är styrda av organisationens kontext. Socialarbetare befinner sig i dilemmat mellan att förbättra och effektivisera sitt arbete för att möta brukarnas krav som använder tjänsten samtidigt som medborgarna har krav på att arbetet ska vara så effektivt som möjligt och att samhällets tjänster ska vara effektiva (Lipsky 2010).

Lipsky (2010) menar att gräsrotsbyråkrater är alla som arbetar inom offentliga människobehandlande organisationer till exempel poliser, lärare, socialarbetare och jurister. Han menar att innehållet är liknande i alla dessa yrkeskategorier (Ibid.). Gräsrotsbyråkraternas arbetsuppgift är att representera organisationen och försöka matcha organisationens knappa resurser med individens behov (Ibid.). I detta begrepp fångar Lipsky (2010) både de möjligheter och de begränsningar för både socialarbetaren men också för brukaren som blir föremål för organisationens ramar. Socialarbetaren måste förhålla sig till de politiska ramarna som styr organisationen och dess mål då den beslutar om insatser för den enskilde (Ibid.).

4.2 Handlingsutrymme

Lipsky (2010) myntade begreppet ´discretion´ och som i Johnsson et al (2008) översättning blir handlingsutrymme. Johnsson et al (2008) behandlar Lipsky (2010) teori om handlingsutrymme och menar att handlingsutrymme innebär att socialarbetaren kan välja bland olika

handlingsalternativ och att det är upp till socialsekreteraren att tolka regler och lagar för att realisera dem i praktiken. Författarna menar att handlingsutrymmet är något som skapas då socialarbetarens väljer hur den ska agera utifrån de gränser och ramar som organisationen sätter upp (Ibid.). Vidare menar författarna att handlingsutrymme är något som skapas i samspel mellan organisationen och de professionella (Ibid.). Även om den professionella känner sig låst av reglerna så lämnar reglerna alltid ett utrymme för en egen tolkning och tillämpning och det är i det här utrymmet som socialarbetaren kan arbeta utifrån och skapa sitt handlingsutrymme för att göra egna val (Ibid.).

Det finns olika vägar för socialsekreteraren att göra motstånd mot de rådande ramarna och utöka sitt handlingsutrymme och Johnsson et al (2008) menar att socialarbetaren kan välja att följa reglerna, arbeta inifrån för förändring, arbeta utifrån att väcka opinion eller välja att kringgå problemet. Detta ställer krav på socialarbetaren att välja men också att ta en personlig ställning i de frågor som hon eller han handlägger (Ibid.).

Ordet handlingsutrymme beskrivs i Johnsson et al (2008) och de menar att handlingsutrymme ska förstås utifrån den kontext som socialarbetaren befinner sig i och det uppdrag socialarbetaren har fått från organisationen. Socialarbetaren styrs av organisationens krav och resurser och handlingsutrymmet är hur socialarbetaren tolkar sitt uppdrag (Ibid.). Dilemmat som författarna beskriver är att socialarbetaren arbetar i direkt kontakt med människor samtidigt som socialarbetarens handlingsutrymme är begränsat av det uppdraget som är givet av den organisationen de jobbar inom (Ibid.).

Att vara socialarbetare menar Johnsson et al (2008) är att ta ansvar för sitt handlingsutrymme och att man har ansvar för de värden som produceras och har en möjlighet att påverka dessa värden då socialarbetaren har tolkningsföreträde gentemot en brukare.

4.3 Socialsekreterarens kontext

Lipsky (2010) menar att gräsrotsbyråkraternas arbetssituation i hög utsträckning styrs av att resurserna är för knappa i relation till det jobb som socialarbetare ska göra. Att efterfrågan på tjänster och service tenderar att öka utbudet av tjänster, att målen hos de organisationerna där gräsrotsbyråkraterna arbetar är alldeles för vaga och ofta står i konflikt med varandra, att det är svårt om inte omöjligt att mäta hur väl man möter målen i organisationer (Ibid.). Eftersom jag

undersöker om hur socialsekreterare upplever sitt handlingsutrymme påverkas av EBP är jag intresserad av det spänningsfält som uppstår mellan organisationens krav på socialsekreteraren men också hur de anser att EBP påverkar valet av insats för brukaren.

Johnsson et al (2008) menar att det sociala arbetet som utförs i den offentliga sektorn är styrd av lagar och förordningar och är beroende av den lokala kontexten där man arbetar så som politiska-, ekonomiska- och sociala förhållanden. Till exempel är socialsekreterares arbete redan hårt styrt om vad dem får göra och de kan inte agera självständigt i en organisation och ge en brukare en insats (ibid.). Samtidigt har socialsekreterarna ett handlingsutrymme där socialsekreteraren kan använda sin makt för att påverka vad brukaren får för insats och som gynnar brukaren (Ibid.).

Gräsrotsbyråkraterna enligt Lipsky (2010) känner stor tidspress och arbetsbelastning då det både finns krav från organisationens sida men också från brukarna sida att vara flexibel då brukarens behov av insats ska vara i fokus samtidigt som organisationen styrs av budget, rutiner och lagar. Detta kallar Lipsky (2010) för ett av gräsrotsbyråkratins stora dilemman (Ibid.).

Lipsky (2010) menar att förneka handlingsfrihet är ett sätt att frånsäga sig ansvaret genom att lägga det på att det är organisationen som är som den är och socialarbetaren kan inte göra något åt det. Lipsky (2010) menar också att detta är ett sätt för organisationen att ta bort spänningen mellan socialarbetarna som vill hjälpa och att använda organisationens resurser på bästa sätt.

Lipsky (2010) för ett resonemang om att gräsrotsbyråkrater i sin yrkesroll har en önskan att behålla sin autonomi och försöker utöka den. Chefer försöker att begränsa gräsrotsbyråkraterna för att försäkra sig om goda resultat men gräsrotsbyråkraterna tycker ofta dessa försök att styra dem är illegitima och Lipsky (2010) menar att till en viss del lyckas gräsrotsbyråkraterna att göra motstånd. Vidare beskriver Lipsky (2010) att gräsrotsbyråkrater strävar efter en professionell status men att detta samtidigt innebär en foglighet gentemot chefernas direktiv. För att möta dessa motstridiga direktiv måste socialarbetaren först separera sina egna intressen och organisationens intressen (Ibid.).

Lipsky (2010) menar att socialarbetaren enbart jobbar med en del av brukarens problem och han menar att specialiseringen är till för att möta behovet av effektivisering, optimeringen av resurser. Lipsky (2010) menar att socialarbetare inte kan kontrollera resultatet av sitt arbete då

människor hela tiden utvecklas och inte kan fixeras vilket medför att brukaren tenderar att komma tillbaka.

5. Analys

I analysen presenteras den insamlade empirin i uppdelade teman. Detta för att få en överskådlig bild och som går att följa från teoridelen till analysdelen. Analysdelen avslutas med en diskussion om mina resultat. I resultat delen diskuteras empirin utifrån uppsatsens syfte samt besvarar uppsatsens frågeställningar.

5.1 Hur beskriver socialsekreterarna sitt handlingsutrymme?

Respondenterna ger en varierad beskrivning hur de ser på sitt handlingsutrymme. De respondenter som var yngre tyckte att de hade stort handlingsutrymme i sitt arbete medan socialsekreterarna som hade längre arbetslivserfarenhet uttryckte att deras handlingsutrymme har minskat i och med en omorganisation som har skett i stadens socialtjänst. De flesta socialsekreterarna påtalade att de endast har delegation på droganalyser och kontaktperson. En av socialsekreterare uttryckte att hen hade delegation på att placera brukare på behandlingshem inom kommunen vilket de andra socialsekreterarna inte uttryckte. Lipsky (2010) menar att gräsrotsbyråkrater i sin yrkesroll vill behålla sin autonomi och utöka den. Cheferna i sin tur försöker begränsa gräsrotsbyråkraterna för att det ska bli goda resultat men gräsrotsbyråkraterna tycker ofta dessa försök att styra dem är illegitima (Lipsky 2010). En socialsekreterare refererar till en förändrad arbetsstruktur där handlingsutrymmet påstås ha minskat.

Jag har ingen delegation alls den är främtagen från och med första juli. Jag har bara delegation på droganalyser och kontaktperson thats it jag måste diskutera alla mina insatser med min chef.

(Socialsekreterare 2)

Svensson et al (2008) menar att även om den professionella känner sig låst av reglerna så lämnar reglerna alltid ett utrymme för en egen tolkning och tillämpning och det är i det här utrymmet som socialarbetaren kan arbeta utifrån och skapa sitt handlingsutrymme för att göra egna val. Jag upplevde att de flesta socialsekreterarna ansåg att de hade stort handlingsutrymme medan socialsekreterare 2 var mer kritisk till att chefen var den som skulle beviljade insatserna. Hen fortsätter att reflektera i frågan om minskat handlingsutrymme.

Jag har ingen stor handlingsfrihet jag måste gå till min chef och fråga om minsta lilla och få godkännande från chefen om jag vill gå på information eller jag kan inte gå iväg med någon utan att jag har chefen med mig på tåget så jag tycker att handlingsutrymmet är snävt. (Socialsekreterare 2)

Vidare beskriver Socialsekreterare 2 att hen tror att det bakomliggande syftet med den nya organisationen är att socialsekreterarna ska slippa ansvar och hen uttrycker att det blivit en ansvarsförskjutning. Socialsekreterare 2 beskriver en arbetssituation där det är hen som möter klienten och kan inte lägga ansvaret hos chefen samtidigt som hen belyser problematiken om socialsekreterarens åsikter går isär från chefen. Lipsky (2010) menar att gräsrotsbyråkraternas största dilemma ligger i att både att tillmötesgå brukarens önskemål och krav samt att ha fokus på organisationens budget, verksamhetens rutiner samt de lagar som omgärdas av socialt arbete vilket medför att gräsrotsbyråkraterna känner stor tidspress och arbetsbelastning.

Socialsekreterare 3 beskriver att inom vissa ramar är handlingsutrymmet stort och att insatsens förslag på behandlingshem inom staden oftast går igenom men om det gäller placeringar utanför staden så ligger ansvaret hos regionen samt beviljande av underhållsbehandlingar. Alla socialsekreterare tog upp dilemmat över att få till placeringar utanför rådande upphandlad vård. Att det finns en svårighet att få beviljade insatser som ligger utanför upphandlad vård vilket medför en större omkostnad för stadsdelsområdet och landar i en budget fråga.

5.3 Vad tycker socialsekreterarna påverkar sitt handlingsutrymme?

Socialsekreterarna beskriver att de befinner sig i en verksamhet med knappa resurser och därför ska försöka matcha brukarens behov med organisationens budget. Upplevelserna går isär angående budgetfrågan när det kommer till val av insats men socialsekreterarna beskriver att det oftast är enkelt att bevilja en insats i staden men det är svårt att motivera behandling utanför staden då dessa är mycket dyrare. Johnsson et al (2008) menar att socialarbetaren styrs av organisationens krav och resurser och handlingsutrymmet är hur socialarbetaren tolkar sitt uppdrag (Ibid.). Dilemmat som författarna beskriver är att socialarbetaren arbetar i direkt kontakt med människor samtidigt som socialarbetarens handlingsutrymme är begränsat av det uppdraget som är givet av den organisationen de jobbar inom (Ibid.).

Socialsekreterarna är samstämmiga att brukarens önskemål som ligger inom upphandlad vård oftast går igenom utan problem men om brukaren önskar något annat måste de föreligga väldigt

goda skäl till detta. Lipsky (2010) menar att även om den professionella känner sig låst av reglerna så lämnar reglerna alltid ett utrymme för en egen tolkning och tillämpning och det är i det här utrymmet som socialarbetaren kan arbeta utifrån och skapa sitt handlingsutrymme för att göra egna val. I och med omorganisationen framhäver en socialsekreterare att när man ska använda sig av Lagen om tvångsvård av missbrukare i vissa fall (1988:870) (LVM) så är det enklare nu då stadsdelsområdet har större budget än den förra.

Det är lite olika beroende på vilken förvaltning du jobbar på. Där jag jobbade tidigare var det ganska åtstramad budget eftersom stadsdelen där förvaltningen låg var mindre än i övriga staden så till exempel en lång och dyr placering som exempelvis en LVM placering gjorde stor skillnad i budgeten. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreteraren 1 beskriver här en förbättring att gå från tio stadsdelsområden som det var förut i staden till dagens fem stadsdelsområden.

Många socialsekreterare tog upp relationen till chefen som något viktigt och om du hade en god relation till chefen och byggt upp ett förtroende var det enklare att få igenom insatser. Två socialsekreterare hade arbetet på olika arbetsplatser inom samma område och de upplevde att det var svårare att få igenom insatserna där då chefen upplevdes mer intresserad av att hålla budget än tillgodose brukarens önskemål eller socialsekreterarens åsikt. En socialsekreterare beskriver dilemmat när hens åsikter går isär från chefen.

Någonstans måste du stå för de tankar och bedömningar du gör i arbetet och jag tycker det är respekt för klienten att de också har rätt att veta. Jag menar att så fel kan man inte ha men det kan ju vara så att man har olika tankar än vad chefen har och då sitter man ju framför klienten och så förklarar man vad chefen sagt. (...) Det handlar lite om hur bra du är att argumenterar för en insats men också vilken relation du har till chefen om klienten ska få det du vill. (Socialsekreterare 2)

Socialsekreteraren 2 upplevde att det har gått bakåt i utveckling och hen lägger tonvikt i hur väl socialsekreteraren argumenterar för sina insatser inför sin chef för att få en insats beviljad. Relationen till chefen poängteras också och något som påverkar socialsekreteraren val av insats då chefen har delegation att bevilja eller avslå föreslående insats.

Lipsky (2010) menar att det är gräsrotsbyråkraternas arbetsuppgift är att representera organisationen och försöka matcha organisationens resurser med individens behov. I nästa

exempel tar jag upp hur en socialsekreterare upplever att resurserna styr insatsen men samtidigt att det är viktigt att den beviljade insatsen fungerar för brukaren vilket också är en kostnadsfråga då det handlar om att använda resurserna på bästa sätt.

Det är klart att resursen styr men vad ska man säga. För att bevilja insatser som på något sätt är dömda att misslyckas i förväg är också en kostnadsfråga. Man ska kunna utgå från att den beviljade insatsen verkligen kommer att fungera för den här personen och personen som måste vara med på planeringen annars tror jag att det blir sämre förutsättningar att personen fullföljer behandlingen. (Socialsekreterare 3)

Socialsekreterare 4 uttalar sig positivt överaskad över resurserna som finns inom socialtjänsten då hen har hört mycket dåligt om socialtjänsten att aldrig bevilja insatserna som brukarna vill ha men hen menar att brukarna ofta får det de önskar till exempel med förlängningar på behandlingshem och så vidare men inte i absurdum.

5.4. Hur använder socialsekreterarna sitt handlingsutrymme?

Socialsekreterare 1 menar att ofta kan hen gå runt och reflektera över hur man bäst hjälper personen som är i behov av en insats från socialtjänsten, att brukarna inom missbruksvården är olika och vissa behöver hjälp på flera områden. Lipsky (2010) menar att när gräsrotsbyråkraten förnekar sin handlingsfrihet och lägger det på organisationen är det ett sätt att frånsäga sig ansvaret samtidigt som Lipsky (2010) menar att detta är ett sätt från organisationen att ta bort spänningen mellan gräsrotsbyråkraten som vill hjälpa och att använda organisationen resurser på bästa sätt. Ett exempel:

Jag kan i vissa fall gå runt och reflektera ganska länge över vad jag ska göra för den här människan för jag tycker att det är ett ganska stort ansvar. Jag har faktiskt en möjlighet att göra en skillnad beroende hur jag väljer att göra och hur jag väljer att styra brukaren. (Socialsekreterare 1)

I ovanstående exempel framgår organisationen krav på att socialsekreterarens ska använda sitt handlingsutrymme för att ge så effektiva insatser som möjligt till brukarna. Socialsekreterare 4 menar att brukarna känner till de behandlingar som finns i staden och att de har belägg för de insatser som de vill ha men att det är svårt att få igenom behandlingsinsatser som ligger utanför staden vilket också går in på Lipsky's (2010) argument att organisationen styrs av budgeten och

att resurserna måste användas på bästa sätt. Socialsekreterarna berättar om hur de arbetar för att övertyga chefen när de anser att brukaren behöver en behandling som finns utanför staden. Ett argument var att den behandlingen skulle tillgodose brukarens behov på ett bättre och lämpligare sätt än de inom upphandlad vård. En socialsekreterare beskriver hur hen använder sitt handlingsutrymme för att föra brukarens talan.

Brukarna känner till behandlingarna i staden, om du vill utanför staden är det dyrare och det tas inte emot positivt av brukarna men har de belägg och fog för vad de önskar för behandling så är det något socialsekreteraren ser till och förklarar det för sin chef. Övertygar socialsekreteraren chefen att brukaren måste till detta behandlingshem är det regionen som står för kostnaden, men det är mycket som spelar roll. Är det den första behandlingen brukaren ska på och så vidare men jag som socialsekreterare upplever att brukarna ofta får det de ansöker om. (Socialsekreterare 4)

Socialsekreteraren 4 tar upp att brukarna måste ha bra argumentera för att få tillgång till den insats de önskar och socialsekreterare använder sedan detta i argumentationen med sin chef. Hur väl kan brukaren argumentera för sin sak då personen är i ett aktivt missbruk? En socialsekreterare tar upp att med vissa chefer får hen arbeta extra hårt med för att få den önskade insatsen.

Jag har märkt att vissa så är det lättare att få igenom saker och andra håller lite hårdare men i slutändan tror jag att det blir det samma ändå på något sätt får man kämpa lite med vissa chefer. (Socialsekreterare 3)

I relationen till chefen kan socialsekreteraren använda sin kunskap och inflytande för att påverka chefen och på så sätt använda sitt handlingsutrymme för att företräda brukaren. En annan socialsekreterare påpekade att hen upplevde att ibland känner sig hen som att vara budbärare för chefens ord. Det framgår att brukaren måste övertyga socialsekreteraren att insatsen och sedan ska socialsekreteraren övertyga chefen att insatsen tillgodoser brukarens behov på ett bättre sätt än de som är tillgängliga inom kommunen.

En socialsekreterare beskriver ett scenario där brukaren har tagit ett återfall vilket socialsekreteraren använder i behandlingsarbetet att om brukaren kommer tillbaka och söker ny behandling visar detta på en vilja att person vill förändra sin livssituation.

Har man gjort flera behandlingar och för varje behandling som man går så har man förhoppningsvis fått med sig nånting litet och för varje återfall man tagit så har man något nytt att jobba med (...) en del av det roliga med jobbet att försöka motivera dom om de avbryter behandlingen och försöka motivera dom tillbaka till behandlingshemmet. (Socialsekreterare 5)

Samtliga socialsekreterare beskriver brukarna och att det oftast krävs många behandlingar för att bli drogfri och att deras föreställning att brukarna fick med sig något från behandlingen. Socialsekreterare 5 var den första som tog upp att hen aktivt använde sig av återfall i behandlingsarbetet.

5.5 Hur beskriver socialsekreterarna sin roll i organisationen?

Johnsson et al (2008) menar att det sociala arbetet som utförs i den offentliga sektorn är styrd av lagar och förordningar och är beroende av den lokala kontexten där man arbetar så som politiska-, ekonomiska- och sociala förhållanden. En socialsekreterare tar upp en politisk ingång till sitt arbete och lyfter fram att organisationen är politiskt styrd och menar att detta begränsar inflytande i vissa frågor.

Det är politiker som beslutar och bestämmer vad socialtjänsten ska satsa på och vad som ska göra och vilka mål vi ska uppfylla. Jag kan tycka att det är trist för att jag vill jätte mycket med mitt arbete och det är många frågor som jag skulle vilja lyfta fram och fokusera på men jag känner att jag kan inte lyfta fram dem. (Socialsekreterare 5)

Socialsekreterare 5 menar att det finns vissa frågor hen kan påverka till exempel vilka behandlingsinsatser det ska finnas, att föra brukarens talan och att Socialsekreterare 5 utgår mest utifrån vad brukaren vill och det är få gånger som hen har fått avslag från chefen på en föreslagen insats. Att budgeten styrs av politiska beslut och mål upplever jag att Socialsekreterare 5 känner sig begränsad i sitt handlingsutrymme då det inte går att påverka till exempel nedskärningar inom socialtjänsten

5.6 Hur beskriver socialsekreterarna brukaren och deras brukarinflytande?

Socialsekreterarna ger en samstämmig bild av brukarna och beskriver att många återkommer efter behandlingsinsats och att det är lätt att fokusera på dem som kommer tillbaka. Samtidigt lyfter flera socialsekreterare fram att det finns skillnad i missbruksbilden att många brukare har

fått ökad insikt i sin problematik och att många har minskat sitt missbruk av droger samt att det är många som inte återkommer.

Vanligast är nog att jag ser nyansskillnader att personen har fått något bättre livskvalité lite bättre insikt om sig själv och är lite lättare att ha att göra med. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterarna i undersökningen beskriver att brukarna inom missbruksvården har varierande behov av insatser. Vissa kan göra en behandling och så har de inte någon mer kontakt med socialtjänsten medan vissa brukare återfinns inom många områden i socialtjänsten och är i behov av sjukvård. En socialsekreterare skriver så här.

Om du tänker dig tänker dig på de ärendena som kommer in så finns det alltifrån det enklaste där en person ansöker om något specifikt som jag själv har delegation att ta beslut om till den som kommer in och är bostadslös, psykiskt nedgången, tung missbrukare utan tidigare behandlingserfarenheter. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterarna beskriver att målgruppen ofta återkommer och behöver flera behandlingsinsatser innan de kan leva ett självständigt liv utan socialtjänstens hjälp och stöd. Samtidigt beskriver de den breda målgruppen har genom att ha varierande behov och många i brukargruppen har flera problemområden som behöver en insats. En socialsekreterare belyser den komplexitet som omgärdar missbruksvårdens brukare.

De kan ha hållit sig nyktra ett tag. Två eller tre månader eller till och med sex månader och sen så ramlar de dit igen och sen så kommer signalerna in från olika håll att nu är det inte så bra igen. (Socialsekreterare 2)

När jag frågar om brukarinflytande i verksamheten svarar alla socialsekreterare att brukarna har stort inflytande på sin behandling och de insatser som dem får. Alla insatser görs i samråd med brukaren och en socialsekreterare beskriver samarbetet som en viktig del i brukarinflytandet. Ett exempel:

Brukarna har inflytande. Jag ser lite annorlunda på det här med brukarinflytande, jag har en brukare så har han inflytande över sin utredning gör jag en utredning har han ju inflytande där också för det är ju ett samarbete. (Socialsekreterare 2)

Lipsky (2010) förklarar hur socialarbetare skapar brukaren genom kontroll och makt. Att brukarna anses hos Socialsekreterare 2 i exemplet ovan har brukarna makt i utredningar för att brukarna måste gå med på utredningen frivilligt och samarbeta med socialsekreterarna. Brukarna kontrolleras också genom att utbudet av tjänsterna i staden är begränsat samt att resurserna är knappa för att skicka iväg någon utanför kommunen på behandling. Slutligen påverkas brukarna av att socialsekreterarna inte hinner vara uppdaterad på senaste forskningen och kan då inte heller informera brukarna om vilka insatser som visat sig vara effektivast.

5.8 Uppföljning

Socialsekreterarna lyfter också fram att många brukare går det bra för men då saknas ofta information om detta då det idag saknas enhetliga uppföljningsrutiner. Socialtjänsten i staden använde sig av ASI-uppföljning men samtliga socialsekreterare hade negativt bild av uppföljningsmetoden då den var tidskrävande. Socialsekreterarna menade att det fanns en brist på uppföljning sett ur ett verksamhetsperspektiv och att detta skulle vara bra att ha en statistisk i hur många som genomgår behandling och blir självförsörjande men de ställde sig frågande till om det var till nytta i det enskilda fallet. Socialsekreterarnas attityd till uppföljning var kluven då många ansåg att det var svårt att motivera varför detta var bra för brukaren. Socialsekreterarna ville fokusera mer på brukarna som var i behandling eller som skulle in i behandling dem som var färdigbehandlade och inte återkom spelade mindre roll. En socialsekreterare resonerade så här.

Tidigare gjorde man ASI uppföljning men det var svårt att få tag i brukare efter sex månader i vissa fall tyckte brukaren att den redan fått sin behandling och varför ska jag till Socialtjänsten för... det gjorde mer skada än nytta. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterare beskrev olika situationer där uppföljning och utvärdering var till för att legitimera verksamheten genom att följa upp insatserna samtidigt som en socialsekreterare uttryckte att när hen följde upp sina brukare hade hen fått bra respons, att socialsekreterare brydde sig och frågade hur brukaren hade det samtidigt som det var svårt att få tag i brukarna. Hen menade också att brukarna oftast återfinns i andra insatser förutom behandlingsinsatser.

En uppföljning som man gör efter tre månader efter avslutad behandling för att se var de är i livet och se om de behöver någon mer hjälp eller stöd för att fånga upp dem. (...) Klienterna ska godkänna att jag kontaktar dem och det brukar tas emot positivt att man bryr sig, men det kan

ibland vara svårt att få tag i brukarna, de byter telefonnummer, många som avslutar behandling återfinns i andra insatser till exempel ekonomiskt bistånd eller boende. (Socialsekreterare 4)

Socialsekreterare 1 menar att socialtjänsten i staden har utrett missbruksprocesserna och kommit fram till att det ska ske en uppföljning i nära anslutning till avslutad behandling istället för ASI uppföljning men en socialsekreterare tyckte att det är viktigare att lägga resurserna på dem som ska in i behandling istället.

Jag tycker det viktigaste är att fånga upp folk och sätta de i insatser när de är mogna för det och det är där vi ska lägga krutet och följa upp att vi får den vård som vi betalar för. (Socialsekreterare 1)

Flera socialsekreterare ställde sig skeptisk till uppföljningsprocessen samt det utökade ansvaret att följa upp brukare som fått en insats. En socialsekreterare uttryckte att det frekvent sker brukarundersökningar och att socialtjänsten frågar brukarna om de är nöjda eller inte nöjda och vissa brukare vill inte ha kontakt efter avslutad insats.

Vi ska ju följa upp efter avslutad insats men oftast brukar det ge sig själv därför det är ju så här att om man fått en insats eller varit inne på behandling så går du på uppföljningar hela tiden och då planerar du ju också hur det ska bli efteråt, vilket stöd som behövs och hur ser det ut men vissa säger att jag vill absolut inte ha någon mer kontakt med dig det kan ju hända inom LVM vården exempelvis man kan inte tvinga sig på. (Socialsekreterare 2)

Exemplet ovan visar på att brukarna som befinner sig på ett behandlingshem har kontinuerliga uppföljningar och en planerad eftervård. Exemplet visar också när insatsen går emot brukarens önskemål och vilken påverkan det kan ha på arbetsalliansen.

5.9 Vilka dilemman finner socialsekreterarna att finns med att göra socialtjänsten evidensbaserad?

Socialsekreterarna framhäver att brukargruppen inom missbruksvården har många problemområden förutom missbruket till exempel bostadslös, behov av ekonomiskt stöd, behov av sjukhusvård, nätverk, arbetslöshet med mera. De beskriver att de vill arbeta evidensbaserat och att de tycker att det är viktigt att deras insatser har stöd i forskning. Samtidigt målar de upp en bild där de har ont om tid till att läsa in sig på ny forskning och behandlingar och de uttrycker att de har för få läsdagar per år. En gemensam faktor som socialsekreterarna lyfte fram var att det var svårigheten att prioritera läsdagarna då de ansåg att det fanns andra viktiga bitar i arbetet med

brukarna. Socialsekreterarna berättade att de beviljade insatserna oftast utgick från deras professionellas erfarenhet och kunskap om de olika insatserna som brukarna fick.

Socialsekreterarna uttryckte också att brukarna har mycket att säga till om i de insatser som beviljades och socialsekreterarna framhävde vikten av brukarnas åsikt och erfarenhet. Här lyfter socialsekreterare upp brukarinflytandet genom att diskutera med brukaren, hör vad hen har för erfarenheter.

Det är klart att resurser kan påverka men när jag personligen möter den personen som söker så är det optimala att vi är överens om vad den sökande behöver. För det brukar inte ge så bra resultat för om personen inte är motiverad utan hen som söker ska vara motiverad till den här vården som vi erbjuder och därför försöker vi enas om vad som är det bästa så jag brukar börja med att den som söker får berätta lite om sina erfarenheter för oftast har man olika idéer kanske man har gjort vissa behandlingar som kanske har kännedom av. (Socialsekreterare 3)

Det var ett vanligt förekommande fenomen att socialsekreterarna utgick från brukarnas erfarenheter och på så sett utforska vad hen vill med behandlingen, vilken typ av behandling och försöka få brukaren att sätta ord på sina vårdbehov. Detta är ett av ”de tre benen” i EBP, brukarens erfarenhet och önskemål.

Johnsson et al (2008) menar att ny kunskap bidrar till att handlingsutrymmet vidgas och ger socialarbetaren stabilare grund att stå på och påtalar risken med en svag kunskapsbas som kan leda till att arbetet med brukarna sker på rutin. Socialsekreterare 2 lyfter fram det många andra socialsekreterare uttryckte att insatserna oftast grundade sig i de professionellas erfarenhet och de svårigheter det innebär att arbeta evidensbaserat.

Det är ju väldigt lite jag hinner kolla upp i forskningsväg, det jag kanske gör är att jag kollar upp insatsen. (...) Jag skulle inte vara främmande för att kolla upp insatserna, kolla upp deras resultat, kolla upp metoder och kolla upp med en referent och så men just studier och forskning kring missbruk så har vi några föreläsningar på gång men det är fattigt vill jag påstå. Vi hinner inte riktigt med, det ska egentligen kopplas i utredningarna men jag tror inte att du hittar mycket ut av det. (Socialsekreterare 2)

Socialsekreterare 2 beskriver en arbetssituation där hen inte hinner med att uppdatera sig på forskning vilket bidrar att det är svårt att bedriva EBP men också att i utredningar kopplas inte

till evidens. Detta bidrar till att det uppstår ett dilemma där socialsekreterarna eller brukarna inte vet hur insatserna kommer att fungera eller vad man kan ha för rimliga förväntningar på insatsen. En av grunderna i EBP är att insatserna ska vara effektiva men också säkerställa att de inte gör mer skada än nytta för brukarna.

Jag får en upplevelse att kraven på EBP sipprar ner på socialsekreterarens arbetssituation och påverkar den negativt genom att ställa högre krav på socialsekreterarna utan att organisationen har tillräckligt med resurser för att frigöra tid till att möta detta. Socialsekreterarna hade också en skeptisk hållning till vad som var evidensbaserat och framhöll att individerna som kommer till socialtjänsten inte kan placeras i fack och att varje individ var unik. Johnsson et al (2008) menar att det finns olika vägar för socialsekreteraren att göra motstånd för de rådande ramarna och utöka sitt handlingsutrymme och menar att socialarbetaren kan välja att följa reglerna, arbeta inifrån för förändring, arbeta utifrån att väcka opinion eller välja att kringgå problemet. Detta ställer krav på socialarbetaren att välja men också att ta en personlig ställning i de frågor som hon eller han handlägger (Ibid.). Socialsekreterare 3 beskriver att man som socialsekreterare har skyldighet att hålla sig uppdaterad men att det inte finns utrymme. Hen försöker hålla sig uppdaterad så gott som det går men uttrycker svårigheter över detta. Hen beskrev sitt reflekterande på följande sätt.

En del brukare kan tycka att det är bra insats, en del brukare tycker att det är dålig insats, bara för att det varit dåligt för en brukare så behöver det inte vara dåligt för en annan brukare.

(Socialsekreterare 3)

Socialsekreterare 3 lyfter fram en viktig del i EBP att det måste vara en individuell insats som anpassas till brukarens önskemål och erfarenhet men också motstånd att EBP är ett givet instrument att använda i det enskilda fallet. Enbart att metoden har stöd i forskningen behöver det inte betyda att insatsen fungerar bättre på den enskilde.

Socialsekreterare 1 tar upp det många av de andra socialsekreterare beskrev att det som tar störst plats i vilka insatser som beviljades var socialsekreterarnas professionella erfarenhet av insatserna.

Det finns insatser som man funnit att de inte gjort så mycket verkan men på andra sidan har man inte hittat något som har en bättre verkan. Det är störst fokus på professionellas erfarenhet och det är svårt att vara uppdaterad på forskning. Man får vidareutbildning och läsdagar är alldeles för få, jag stöter på brukarorganisationer men inte systematiskt. (Socialsekreterare 1)

En socialsekreterare uttrycker att en evidensbaserad socialtjänst är ett positivt och viktigt mål i sig självt samtidigt att hen inte är uppdaterad på den senaste forskningen och att hen inte studerar in nytt material. Det var bara en socialsekreterare som uppgav att hens chef var involverad i ett brukarråd. Det bidrar till att brukare inte har något inflytande över de insatserna som finns inom socialtjänsten.

Socialsekreterare 5 som jag intervjuade menar att en evidensbaserad praktik kan gå till överdrift ibland och att resurserna används för att införa en ny metod men lägger mindre resurser för att följa upp den. Socialsekreterare 5 tar också upp att metoderna förändras.

Det kan gå till överdrift och att det blir väldigt mycket, man vill vara på framkant hela tiden för det kommer ju ny forskning hela tiden och man gör en satsning en period men sen så dör det ut i sanden, ett tag var det lösningsfokuserat och nu är det motiverande samtal. (Socialsekreterare 5)

Socialsekreterarna uttrycker att det skiftar i metoder och att de som har jobbat länge berättade att exempelvis lösningsfokuserat var en metod som föregick motiverande samtal. Socialsekreterarna som hade längre erfarenhet hade större benägenhet att tycka att metoderna var periodvis och att det skiftar med åren. En socialsekreterare uttryckte att hen använder sig av olika metoder.

Jag väljer delar av metoden, välja det som är gott och det som passar på en själv för man kan aldrig klippa på sig en metod rakt av för det går inte för brukarna läser en som en öppen bok om man inte är sann. (Socialsekreterare 3)

Detta anser jag vara en strategi för att handskas med de olika metoder som socialtjänsten implementerar och metoder som socialsekreterare har erfarenhet påverkar den nuvarande metoden. EBP utgår från att de professionella använder sig av den tilltänkta metoden på ett ”riktigt” sätt och jag undrar hur EBP påverkas av de professionellas utövande. Mycket av metoderna är manualbaserade men även här finns det utrymme över hur utövaren väljer att ställa frågor, kroppspråk, tonläge, relationen mellan socialsekreterare och brukare. Lipsky (2010) menar att detta är gräsrotsbyråkratens sätt att göra motstånd mot de metoder chefer och organisation ställer på gräsrotsbyråkraterna.

Socialsekreterare 2 var inne på att det var viktigt att matcha brukaren med rätt behandling och att det var svårt att veta var brukaren befinner sig i sin motivation och om brukaren är motiverad så funkar och ibland krävs det flera behandlingar.

Mycket handlar om missbruk men bara en parentes kan handla om rätt tid, rätt läge, rätt motivation för brukaren och ibland kanske det krävs en behandling ibland kanske det kan krävas tre och då sitter den. (...) Det ser så olika ut var brukarna befinner sig i livet. (Socialsekreterare 2)

Vidare beskrev Socialsekreterare 2 att det inte går att fånga brukaren var hon eller han befinner sig i sin motivation och menade att det är svårt att bedriva evidensbaserad forskning utifrån var brukaren befinner sig sett ur motivation till förändring.

Det är en konst att se var personen befinner sig, det kan de kolla med evidensbaserad forskning, svårt att ha kolla på motivationen. (Socialsekreterare 2)

Socialsekreterarna var överens att det finns svårigheter att bedriva EBP inom socialt arbete då brukarna har sin specifika historia och ett individuellt behov. I citatet ovan uttrycker socialsekreterare 2 svårigheten att bedriva EBP och menar att brukarens motivation ofta är avgörande för insatsens utfall. Svårigheten i detta menade socialsekreterare 2 är att ta reda på brukarens motivation och förstå var denna befinner sig.

6. Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare inom i staden i södra Sverige beskriver att deras arbete påverkas av att Socialtjänsten ska vara evidensbaserat samt hur de använder sitt handlingsutrymme i sitt dagliga arbete med brukarna och valet av insats. I efterhand anser jag att kvalitativ metod var ett bra och relevant metodval men då mitt ämnesområde var stort och omfattande utan preciserade frågeställningar medförde det mycket av intervjumaterialet gick till spillo. Jag tänker att med ett mer preciserat syfte inför intervjuerna skulle ha medfört att intervjuerna skulle kunnat gå mer in på detaljnivå och svara mer konkret på hur EBP påverkar socialsekreterarnas arbetssituation.

6.1 Hur beskriver socialsekreterarens sitt handlingsutrymme och hur använder de sig av det i sitt dagliga arbete?

Socialsekreterarna ger en blandad bild av deras handlingsutrymme och några menar att deras handlingsutrymme har minskat genom att de har väldigt få insatser som de kan bevilja utan chefens inblandning. En del tyckte att de hade stort handlingsutrymme men samtliga ville ha mer ansvar istället för att förankra dessa beslut hos chefen. Socialsekreterarna använde sitt handlingsutrymme till att skapa sig större autonomi men att några socialsekreterare såg att handlingsutrymmet minskat då delegationen minskat. Lipsky (2010) menar att specialiseringen för att effektivisera verksamheten är för att optimera användningen av resurserna vilket kan vara ett bidragande orsak till att förskjuta delegationen till cheferna.

Socialsekreterarna uttryckte att de hade stort handlingsutrymme i samtalen de hade med brukarna för att kunna komma överrens om rätt insatser för just den brukaren. En viktig faktor som kom fram i min studie var relationen mellan socialsekreteraren och chefen och vikten av att ha ett gott samarbete för att få igenom brukarens önskemål. Två socialsekreterare beskrev arbetsituationen från tidigare arbetsplatser där de tyckte att chefen var mer intresserad av att hålla budget än att tillgodose brukarnas behov eller följa socialsekreterarnas rekommendationer.

Lipsky (2008) menar att en gatubyråkrat i en organisation verkar för 'bottom-up' perspektiv att påverka nedifrån och upp. Jag tycker att flera av de socialsekreterarna uttrycker att de arbetar på detta sätt och använder sitt handlingsutrymme i organisationsstrukturen för att påverka. Samtidigt ansåg några socialsekreterare att det minskade delegationsansvaret påverkat deras handlingsutrymme negativt.

6.2 Hur beskriver socialsekreterarna brukarinflytande i relation till valet av insats?

Alla socialsekreterare beskrev att brukarna hade stort inflytande över sina behandlingsinsatser men samtidigt framhöll dem att behandlingsinsatser som ligger utanför upphandlad vård var svårt att bevilja utan starka argument. Det är intressant att fundera över hur mycket inflytande brukarna har över de önskemål en behandling utanför kommunen. Jag tycker att det blir ett etiskt dilemma då brukarna ska kunna argumentera för sin behandling samtidigt som målgruppen lever i utanförskap och möjligtvis i ett aktivt missbruk. Hur mycket kan de argumentera för sin sak och hur mycket inflytande har de brukare som inte orkar eller kan föra sin talan? En annan sak som

kom fram var att endast en socialsekreterare kände till att hens chef satt med i ett brukarråd för inflytande i verksamheten. Jag tycker för att uppfylla målsättningen om en EBP ska detta appliceras på hela verksamheten och om inte brukare återfinns på alla nivåer är EBP blott hänvisad till relationen socialsekreterare och brukaren.

De flesta av socialsekreterarna framhöll att det som styrde valet av insatser byggde på deras professionella erfarenhet av att placera brukare på ett behandlingshem samt att brukarens erfarenhet av behandlingar och önskemål spelade stor roll. Många socialsekreterare påtalade att de diskuterade sig fram med brukarna till vilken insats som var bäst vilket leder mig till tankegångarna om maktförhållandet mellan socialsekreteraren och brukaren. Vilken förhandlingsposition sitter brukaren i, antingen välja en behandling i staden eller inte alls om det nu inte föreligger goda skäl till annat.

I och med omorganisationen har stadsdelsområdena fått en större budget vilket återfinns positivt hos socialsekreterarna vilket är till gagn för brukaren då dyrare insatser i större utsträckning beviljas.

6.3 Vilka dilemman beskriver socialsekreterarna kan uppstå på grund av att deras insatser ska vara evidensbaserade?

Jag kom fram till att kraven på att Socialtjänstens insatser ska vara evidensbaserade påverkar socialsekreterarens arbetssituation negativt då organisationen inte kan tillhandha hålla den tid som krävs att hålla sig uppdaterad på ny forskning och behandlingsinsatser. EBP innebär ett utökad arbetsmoment att uppdatera sig med ny forskning vilket skapar stress i arbetet för att möta kravet. Ett behov som kom fram under mina intervjuer var att antalet läsdagar var alldeles för få. I SOU 2008:38 lyfte jag fram vad rapporten nämnde om att studier som visar på att socialsekreterare inte har möjlighet eller får tid till att kolla upp ny forskning, vilket jag anser är en nödvändighet för att bedriva EBP att hålla sig som professionell uppdaterad och på så sett kunna informera brukaren på rätt och riktigt sätt om de insatser som finns att tillgå och vad de har för effekt.

Det fanns en ambivalens hos socialsekreterarna där de tyckte att en evidensbaserad praktik var eftersträvarvärd men i princip ouppnåelig då varje brukare var så komplexa och mångfacetterad att det var svårt att stoppa in brukarna i ett fack där manualbaserade metoder fungerade fullt ut.

Ett annat dilemma i en evidensbaserad praktik var att socialsekreterarna ville fokusera på de som skulle in i behandling och de som var i behandling och detta bidrar till att uppföljningarna inte prioriterades. En annan svårighet med att följa upp insatser var att brukarna inte ville alternativt inte var nåbara samt att det var svårt att motivera till varför de ska ställa upp. Detta bidrar till att det är svårt att veta vilka insatser som fungerar, hur de har fungerat och vad som kan förbättras.

7. Förslag till vidare forskning

I litteraturen och de vetenskapliga artiklar som jag har läst igenom tar de inte upp hur EBP påverkar socialsekreterarnas arbetssituation och hur socialsekreterare konkret använder sig av EBP. Jag tycker att forskning borde undersöka hur EBP används i det dagliga arbetet och hur socialtjänsten ska möjliggöra för att socialsekreterarna ska få studera den tid de behöver för att hålla sig uppdaterad. Jag fann att socialsekreterarna använde sig av professionell expertis och brukarens önskemål vilket är två av de ”tre benen” i EBP och endast forskning saknas. Att ta reda på hur socialtjänsten ska arbeta för att integrera forskning i praktiken och se över hur ett sådan samarbete skulle kunna möjliggöras är viktigt för att nå Socialtjänsten vision om en evidensbaserad socialtjänst. Det jag ställer mig kritisk till är att socialtjänsten i staden inte integrerar brukarnas erfarenhet och önskemål på samtliga nivåer på ett tillfredställande sätt då endast en socialsekreterare uppgav att hen kände till att hens chef var med i ett brukarråd. Det är viktigt ur ett EBP-perspektiv att brukarna kommer till tals på alla nivåer.

Vidare forskning bör också se över implementeringsprocesserna med nya arbetsmetoder och kolla på hur EBP påverkas av de metoder som socialsekreterarna tidigare använts sig av. Jag vill påstå att de professionellas handlingsutrymme är av stor vikt för en leva upp till EBP då socialtjänsten utgår från socialtjänstlagen vilket är en ramlag som tolkas av de professionella bör det därför vara en central del att verksamheten möjliggör vidareutbildningar och utökar antalet läsdagar. Forskning borde se över hur socialt arbete kan organiseras för att möta nya tidens krav på en evidensbaserad socialtjänst.

Det krävs fler kontextuella studier som är lokalt förankrade då EBP är beroende av det lokala samhällets resurser. I Sverige finns det fortfarande allt för få studier i EBP för att säkerställa att insatserna är effektiva och till nytta för brukaren.

8. Litteraturlista

- Aspers, P. (2011) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.
- Bergmark, A, Bergmark, Å & Lundström. (2011) *Evidensbaserat socialt arbete: teori, kritik, praktik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Evans, T. (2011) "Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-Level Bureaucracy" *British Journal of Social Work*, 41, 2, 368–386.
- Evans, T & Harris, J. (2004) "Street-level bureaucracy, social work and the (exaggerated) death of discretion" *British Journal of Social Work*, 34, 6, 871-895.
- Gambrill, E. (2011) "Evidence-based practice and the ethics of discretion" *Journal of Social work*, 11, 1, 26-48.
- Herz, M & Johansson, T. (2011) "Critical social work – considerations and suggestions" *Critical social work*, 12, 1, 28-45.
- Johnsson, Laanemets & Svensson. (2008) *Handlingsutrymme: Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv: En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Payne, M. (2005) *Modern social work theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillian.
- Kunskap till praktik. (2009) "Lunds universitet utvärderar" (Elektronisk), *Kunskap till praktik officiella hemsida*
<http://kunskaptillpraktik.skf.se/var_verksamhet_kunskap_till_praktik_2/kunskap_till_praktik_u_tvardering_1> (2013-12-02).
- Kunskap till praktik. (2012) "Utvärdering" (Elektronisk), *Kunskap till praktik officiell hemsida*
<<http://kunskaptillpraktik.skf.se/utvecklingsomraden/uppfoljning>> (2014-01-07).
- Lipsky, M. (2010) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Malmö stad. (u.å) ”Forskning och utveckling” (Elektronisk) *Malmö stads officiella hemsida*
Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Forskning-och-utveckling.html>> (2014-01-07).

May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

McLuckie & Shlonsky. (2008) ”Betydelsen av professionell expertis”. I Jergeby, U. (red.):
Evidensbaserad praktik i socialt arbete. Stockholm: Gothia Förlag

Regeringen. (2010) ”Bemyndigande att underteckna en överenskommelse” (Elektronisk),
Regeringens officiella hemsida < <http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/87/26/504a285b.pdf>
> (2014-03-25).

Socialstyrelsen (u.å) ”Att arbeta evidensbaserat” (Elektronisk), *Socialstyrelsen officiella hemsida*
<<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetaevidensbaserat>> (2014-05-12)

Socialstyrelsen (2004) *För en kunskapsbaserad socialtjänst - Redovisning av ett
regeringsuppdrag åren 2001-2003: slutrapport*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010) *God kvalitet i socialtjänsten: om ledningssystem för kvalitet i verksamhet
enligt SoL, LVU, LVM och LSS*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2000:38 *Välfärd, vård och omsorg*. Stockholm: Socialdepartementet.

SOU: 2008:38 *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren*. Stockholm:
Socialdepartementet.

Plattform för arbetet med att utveckla en evidensbaserad praktik i socialtjänst S2009/4028/ST.
utkommen 2010. Socialdepartementet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig
forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1. Informationsbrev

Vill du delta i en studie om frivilliga insatser i missbruksvården?

Hej!

Jag heter Robert Eriksson och jag skriver på mitt examensarbete i socialt arbete. Jag läser 6:e terminen på socionomprogrammet i Lund och jag söker nu socialsekreterare inom missbruksvården som kan tänka sig att ställa upp på en intervju. I mitt examensarbete vill jag undersöka hur väl de frivilliga insatserna inom missbruksvården fungerar utifrån socialsekreterarnas perspektiv och ge en ökad förståelse över vilka faktorer de anser påverkar ett gott behandlingsresultat.

Jag hoppas att ämnet låter spännande och att du blir intresserad att ställa upp! Det betyder mycket för mig om du finner tid till att medverka i min studie. Jag räknar med att intervjun kommer ta ca en timme och teman som kommer att beröras är handlingsutrymme, organisation och evidensbaserad praktik. Jag garanterar anonymitet åt deltagarna, organisationerna de jobbar inom samt övriga kollegor och klienter. Er medverkan är frivillig och ni kan när som helst avbryta intervjun utan att uppge varför.

Intervjun kommer att spelas in och transkriberas, syftet med detta är för att kunna göra en fördjupad analys av intervjuerna. Det är endast jag som kommer att ha tillgång till intervjuerna och transkriberingsskriften. Examensarbetet kommer att läggas ut på nätet tillsammans med övriga examensarbeten och om ni önskar att läsa den kan jag skicka den via mejl när den är examinerad.

Jag hoppas att examensarbetet kommer att bidra till att förbättra förståelsen av hur en socialsekreterare inom missbruksvården arbetar och reflekterar över sitt arbete. Tack för att du tog dig tid att läsa introduktionsbrevet och hoppas att du vill ställa upp.

Om du har några frågor får du gärna kontakta mig via telefon eller mejl.

Med vänliga hälsningar

Robert Eriksson

Tele: 0731413021

Mejl: robert.eriksson.336@student.lu.se

Bilaga 2. Intervjuguide

Bakgrund

Hur länge sedan var det du tog examen? Hur länge har du jobbat inom missbruksvården? Vad är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?

Handlingsutrymme

Hur skulle du beskriva socialsekreterares handlingsutrymme i din organisation? Är det viktigt för dig? Hur tycker du att ditt handlingsutrymme påverkar att brukaren fullföljer sin behandling? Hur upplever du ditt inflytande i organisationen att påverka beslut? Vad gör du för att utöka ditt inflytande på arbetsplatsen? Vilken status tycker du socialsekreterare har i samhället? Hur står den sig gentemot andra professioner ni samarbetar med?

Brukarna

Kan du beskriva din erfarenhet av brukarna inom missbruksvården? Vad är din erfarenhet av vad som händer med brukare efter fullgjord behandling? Är det många som åter hamnar i missbruk? Är det många som får ytterligare behandling? Hur många brukare inom den frivilliga missbruksvården erhåller andra former av hjälp från socialtjänsten enligt dig? När skulle du säga att en brukare är färdigbehandlad? Hur upplever du vad brukarna tycker om sitt brukarinflytande? Vad tycker brukarna om de behandlingar som finns i Malmö?

Frivilliga insatser?

Vad tycker du om de behandlingar som erbjuds inom Malmö stad? Vilka faktorer tycker du bidrar till att brukaren fullföljer sin behandling respektive avslutar sin behandling? Har insatserna förändras sedan du började arbeta inom missbruksvården, i sådana fall på vilket sätt?

Evidensbaserad praktik

Vad är dina tankar om en evidensbaserad socialtjänst? Upplever du någon skillnad mellan privata och offentliga aktörers resultat? Hur arbetar ni med uppföljning och/eller utvärdering idag? Hur förhåller du dig till att metoderna ska vara evidensbaserade? Vilka metoder arbetarna du efter idag? Hur fri är du din roll att bedöma vilka insatser som görs? På vilka grunder skulle du säga att du fattar dina beslut? Är det främst genom erfarenhet från ditt arbetet, eller från forskning eller från din studie tid? Vart tycker du organisationen har sitt fokus när man implementerar nya arbetsmetoder, är det på ny forskning, socialsekreterarnas erfarenheter eller på brukarna?

Organisation/ledarskap

Kan du berätta lite kort om organisationen, hur den är uppbyggd? Vad tycker du om ledarskapet på din arbetsplats och hur påverkar det ditt arbete? Hur ser det ut med arbetsbelastningen och hur tycker du att det påverkar brukarna? Hur fattas beslut på din organisation och vad tycker du styr dessa beslut? Hur talar organisationen om brukarinflytande? Samarbetarna ni med någon brukarorganisation?